

Další celospolečenské zájmy v zemědělské krajině:

II. Velkovýrobci

jde o pokračování trendu ze socialistického období, když se různými převody bývalá JZD a Stát. statky octly v soukromých rukách, většinou bývalého managementu a dnes jsou to hlavně velkovýrobní akciové společnosti. V užívání této skupiny velkých a středních podniků je cca 90 % naší zemědělské krajiny.

Předchůdci těchto velkostatků – JZD a Státní statky měly za socialismu postavení v obci poněkud jiné – často prakticky převzali historickou funkci patronálních panských velkostatků a byly dominantními investory i podporovateli v obci - od výstavby víceúčelových sálů v administrativních budovách JZD, veřejného stravování pro obec, přes technickou a materiální pomoc při stavbách Akce Z, až po zvýhodněnou materiální pomoc obyvatelům (stavební materiál, strojní vybavení pro stavby, naturalie pro drobný chov) a byly i zdrojem jejich drobných, ale trvalých krádeží (krmiv, hnojiv, chemických prostředků atd.). Členové JZD navíc dostávali k dispozici takzvané záhumenky, které ve spojení se zdroji z provozů družstva umožňovaly malá, ale výnosná soukromá hospodářství charakteru domkářů až chalupníků. Záhumenky nebyly velké, ale byly většinou na nejkvalitnějších půdách, v kontaktu se sídly. Ani ti však okolní krajině mimo záhumenek nevěnovali pozornost a nepečovali o ni a se ztrátou materiální podpory z družstva rychle prakticky zmizeli.

Tato skupina obyvatel je přímým důsledkem násilné kolektivizace zemědělství v 50. letech. Byly zpřetrhány nejen vlastnické, ale i **citové vztahy** venkovské populace ke své krajině. **Krajina byla lidmi citově opuštěna**, neboť ji nemohli chránit, ani dotvářet (viz. základní podmínky existence psychologického teritoria). I z celé bohaté škály zvyků a tradic spojených s krajinou zbyla jen trpěná torza a rozhodujícími, nově vytvářenými slavnostmi se staly Výroční členské schůze JZD (spojené často s tancovačkou), veřejné schůze KSČ a seshora organizované Dožínky (místní, okresní, krajské a celostátní).

Nová, úzká skupina vlastníků velkostatků po revoluci je bez dědičných vlastnických vztahů k dané krajině, a dokonce ji mají ve většině jen v pronájmu, přímo na ní nepracují a jejich vnitřní životy se odehrávají jinde a jinak. Zemědělství je v tomto pojetí běžné, i když vysoce dotované podnikání se všemi atributy, včetně hlavního cíle = dosažení zisku. Krajina je pouhým prostorem pro výrobu, který se musí přizpůsobit jejím technologickým potřebám a příležitostem trhu.

Vlastní původní zemědělci jsou námezdní zaměstnanci, kteří k dané krajině mají rovněž vztah jako k prostoru pro práci, na něž jsou najati. Pojetím spadají do následující skupiny. Zemědělství či lesnictví je pro ně **pouhé zaměstnání**.

Velkostatků je kolem 300 (stejně jako po Bílé hoře!). Vstup do krajiny se omezuje na hlavní agrotechnické lhůty setí a sklizně a v mezidobí na chemické ošetřování.

Protože jsou pozemky rozsáhlé a zaměstnanci často nejsou místní, je třeba v krajině zavádět informační systém (např. terče pro letecké obdělávání) a někdy i přístřešky pro pracovní přestávky (svačiny, obědy, úkryt před deštěm apod.). Ty jsou však většinou mobilní a putují po krajině s pracovníky.

Z managementu se do krajiny dostává pouze agronom, sledující výrobní procesy na polích. Vyplývá z toho, že tato skupina uživatelů do krajiny vnáší maximálně prvky zlepšující obdělávání a je-li k tomu donucena státem, pak i prvky protierozní ochrany.

Tato II. skupina uživatelů krajinu formuje významně, ale bez terciárních ambicí. **Pojetí krajiny této skupiny tak bezzbytku spadá do sekundární = využívací soustavy**, řídící se pouze ekonomickými vztahy.

III. Ekologičtí zemědělci

Ekologické zemědělství se snaží nezatěžovat okolní ekosystémy, faunu a floru cizorodými látkami a produkovat co nejzdravější potraviny. = postupy staronové, ale vědecky potvrzené. Vyhýbá se proto především chemickým hnojivům a pesticidům, zanechávajících rezidua v potravním řetězci i půdách. Místo nich používá přírodní postupy – živiny do půdy dodává hnojem hospodářských zvířat, kompostem a zeleným hnojením, se škůdci a plevely bojuje buď prevencí, nebo mechanicky – včetně ručního pletí.

Ideální ekostatek (módně po anglicku ekofarma) se blíží “uzavřenému systému”, snaží se co nejvíce využívat místní zdroje a minimalizuje závislost na fosilních zdrojích. Využívá spontánních přírodních procesů, biologické a mechanické ochrany rostlin. Stejně jako v přírodě je i zde odpad (od rostlinných zbytků po zvířecí exkrementy) cennou surovinou, součástí koloběhu živin. Menší energetické vstupy jsou umožněny větší stabilitou faremního ekosystému a řešením problémů prevencí, namísto pozdějšího boje s přírodou.

Nedílnou součástí ekologického hospodaření jsou tzv. agroenvironmentální opatření. Ekozemědělství totiž není jen produkce potravin, ale také snaha o obnovení po desetiletí ničené přírodě blízké krajiny – na statku i v okolí. Pěstuje širokou škálu plodin i odrůd, vhodných pro místní podmínky. Na statku má místo i mnoho neproduktivních organismů, které se v konvenčním hospodářství nemilosrdně likvidují. Ekosedláci obnovují diverzitu biotopů v zemědělské krajině (interakční prvky ÚSES – meze, remízky, lesní lemy, křoviny, mokřady, solitérní stromy, suché zídky, tůně atd.). Respektují potřeby místních živočichů (např. načasování senoseče podle doby hnízdění chřástala polního) a nelikvidují habitaty divoké fauny chemickými prostředky.

Podobné jsou i další zemědělské soustavy= Systém ANOG, Organické zemědělství „Lemaire – Boucher“, „Howard – Balfour“, či Organickobiologické zemědělství

Zjednodušeně lze toto hospodářství označit za moderní, vycházející však s tradičních, přírodě příznivých postupů. Produkce je ovšem dražší a nižší. Hlavní cíle v krajině jsou:

1. co největší využití spontánních přírodních procesů v ekosystémech, maximální využití místních přírodních podmínek a prevence destabilizačních procesů
2. obnova neproduktivní struktury krajiny – přírodních biotopů a interakčních prvků ÚSES
3. udržování vysoké biodiverzity plodin, odrůd i kultur, stejně u hospodářských zvířat
4. nezatěžování přírodních potravních řetězců chemizací: -hnojení jen organické, -pletí mechanické, využití nejnovějších vědeckých poznatků

Tento typ uživatelů krajiny má svými nároky blízko k I. (selské) skupině, i když jeho technologie jsou mnohem náročnější a nákladnější.

Komunitní rituály jsou často hledány mimo náboženské soustavy i když je častý návrat ke křesťanství. Typické je ale hledání smyslu světa v celkové přírodní harmonii, bez magických i jiných spirituálních představ. Výsledkem je něco jako víra ve slušnost, někdy i radikální ekologismus.

Důraz na přírodnost přístupů vede k preferenci volné, polopřírodní krajiny a co nejpestřejších agroekosystémů. Krajina tak má charakter lesoplní s mozaikou menších a různě využívaných ploch. Pro uplatnění ekologických principů hospodaření jsou důležité autonomní areály energo – materiálově oddělené od okolí, nejlépe s vlastním, samostatným povodím, či alespoň jeho horních, bezpřítokových částí. Ochrana proti splachům z cizích pozemků se jinak musí pracně budovat technicky (např. záchytné a svodné příkopy).

Je potěšitelné, že i přes různé překážky tato skupina zemědělců narůstá, a i její produkce.

IV. Nezemědělské obyvatelstvo venkova – tato čtvrtá, ale **největší skupina obyvatel** venkova sice v krajině nic nevlastní a neživí se v ní, má však na vzhled a obytnost krajiny významné selektivní požadavky. Je mezi nimi třeba rozlišovat jednak místní rodáky =starousedlíky, jednak nově přistěhované například v rámci příměstského bydlení =novousedlíky, jednak přechodně bydlící uživatele starého domovního fondu =chalupáře (jsou sice „přespolní“ ale snaží se splýnout se starousedlíky).

Starousedlíci:

Starousedlá část obyvatel je pokračováním dřívějších domkářů, kovozezemělců a vesnické čeledě, tedy těch, co nevlastnili půdu. K nim přibyla velká část obyvatelstva kdysi selského, dnes však pracujícího jinde a návrat do zemědělství odmítajícího. Restituované pozemky prodali či pronajali, sami se na jejich využití nepodílí a jsou pro ně především zdrojem spekulace (kdy a za kolik prodat). Součástí této nárokové skupiny jsou i zemědělství zaměstnanci „Velkovýrobců“. Základním požadavkem této skupiny je obytnost krajiny v dosahu jejich bydlení.

Tak jak roste podíl volného času všech obyvatel, narůstá i potřeba společenských aktivit. Nejen na vesnicích ale i v celé řadě městských částí dnes nastává pokus o

renesanci starých společenských zvyků (ovšem se znalostmi pokřivenými ateismem a komunismem). Společným znakem těchto sídelních útvarů je existence místní samosprávy (i to dokazuje její zásadní význam), která tuto obnovu spoluorganizuje. Reálnými organizátory jsou tradiční spolky – dobrovolní hasiči, myslivecké spolky, sportovní kluby – Sokol, Orel, rybáři apod. Je dnes ovšem těžké rozlišit které tradice jsou vlastní místním starousedlíkům a které jsou pořádány jako atrakce pro zvýšení ekonomických přínosů cestovního ruchu.

Nové společenské zvyky na vesnici:

Společenské zvyky na venkově jsou vedle všeobecných, platných obecně i specificky venkovské. Existuje tak soubor zvyků a jejich hmotných atributů symbolizujících běh roku i lidského života a přímo navazuje na zvyky křesťanské, které se často snaží nahradit. Jenom část z nich se však uplatňuje v nárocích na krajinu.

Máme tak na vesnici:

- Vítání občánků (místo křtu), v obřadní síni na obci
- Mikulášská nadílka
- Vánoční trhy a besídky
- Děda Mráz a Santa Klaus místo Vánoc
- Silvestr
- **Masopust** (Karneval, Fašank) – průvod obcí i mimo ni
- Velikonoční pomlázka, jako svátky jara (bez ohledu na to, že datum Velikonoc kolísá o měsíc)
- **Pálení čarodějnic** – sv. Filipa a Jakuba (za obcí)
- **Slunovrat** (místo svatojánské noci) - (za obcí)
- Dušičky (hřbitov)
- **Hody a Posvícení** (původně jmeniny a narozeniny kostela), vše s důrazem na komerční aktivity (na návsi či v hodovém areálu)
- Oslavy významných jubileí občanů
- **Sportovní turnaje** (ve sportovních areálech u obce, jsou chápány jako společenská událost s občerstvením)
- **Koupání** (většinou přírodní nádrže = „koupací biotopy“, ale i malá koupaliště s bazény)
- **Oslavy mezivesnických soutěží (vesnice roku apod.)** (na návsi či v hodovém areálu)
- **Krajové atrakce** (trnkobraní, oskerušobraní, borůvkobraní, zabijačka) -na návsi či v hodovém areálu
- **Výstavy drobného zvířectva** - (na návsi či v hodovém areálu)
- **Prvomájové slavnosti** - (na návsi či v hodovém areálu)
- **Den vítězství** (přehlídky, ukázky zbraní) (na návsi či v hodovém areálu)
- Den dětí (u obce)
- **Benátské noci** na vodě (za obcí)
- **Dožínky** (obecní, krajské) (na návsi či v hodovém areálu)
- **Vinobraní** (na návsi či v hodovém areálu)
- **Folklórní slavnosti** (jízda králů, festivaly atd.) (v obci či v hodovém areálu)
- Lampiónový průvod 6. listopadu atd., dnes maskovaný jako svatomartinský
- Poslední leč

Mnoha těchto oslav se stále více zmocňují komerční zájmy a koledy tak dnes zní od září.

hody

dožínky

benátská noc

K starousedlíkům přibyli, zejména v oblastech suburbanizace, noví přistěhovalci, hledající klidné bydlení v rodinných domcích – novousedlíci.

Novousedlíci:

Zatímco starousedlíci představují běžnou sociologickou venkovskou strukturu s promísením všech vrstev obyvatelstva, novousedlíci, jako výsledek suburbanizace, jsou selektováni majetkovými a pracovními poměry. Jde prakticky pouze o ekonomicky zajištěnou střední vrstvu. Tyto rozdíly jsou po dlouhou dobu patrné a signalizují je i částečně odlišné nároky na okolní krajinu. Novousedlíci hledají v krajině především přírodní okolí svého malého stavebního pozemku. U kobercové zástavby se to projevuje snahou po nejkrajnější poloze, pozemek hloubkově obklopený zástavbou výrazně trvá na ceně. Důležitou roli pak hraje velikost vlastního pozemku s parkovou, uzavřenou podobou „zelené komnaty“. Domy jsou typově především katalogově viktoriánskými archetypy, přetavenými přes Kalifornii. Jsou malé a velmi malé mají paradoxně i pozemky. Ač jsou prestižně vydávány za vily, nevejde se na jejich pozemek ani jeden skutečně velký strom a proporce domu ku pozemku tak rozhodně nedosahuje proporce vily (min. 1:5), natož rezidence (min 1:15).

Starousedlíci udržují kulturní homogenitu s ostatními (zvyky), v krajině vnímají a snaží se bránit především stávající stav (není-li jim za jeho ztrátu zapláceno).

Novousedlíci starou kulturu nepřijímají, nebo jí dávají jiný, romanticky povrchní smysl („kvůli dětem“), novou jednotnou komunitu dlouho nevytváří a jejich spolčování zůstává na nejnižším stádiu ochrany před dalšími „novými“. Jsou motorizováni, celý den mimo vesnici a většinu služeb užívají jinde, ve městě, kde pracují. Problémem se ale pak místy stává osamocenosť matek s malými dětmi v domácnosti. Spojení obou skupin usedlíků trvá desítky let, někdy však i dvě generace. Hlavním faktorem postupného sbližování se zdá být společná školní docházka dětí.

Zatímco pro starousedlíky jsou rozhodující aktivity související s vesnickým společenským životem, pro novousedlíky jsou volnočasové aktivity posunuty k náročnějším exkluzivním pohybovým sportům jako je:

- Golf (v samostatném areálu, pro místní potřeby je většinou budován jako cvičný)
- Tenis (často obligátní součást sportovních areálů)
- Jezdectví (v tomto případě jde především o parkurové, provozované v speciálním areálu)
- Přírodní posilovny (optimálně součást sportovního areálu či dětských hřišť)
- Kondiční běhy – jogging (terénní pěší okruhy pro nenáročný běh)

Tyto sporty vyžadují většinou samostatné prostory vně, či na okraji sídla a snahou uživatelů je často výlučný režim klubového typu. Vzhledem k neukotvenosti novousedlíků chybí jejich zájmy o místní pomníky a památníky vůbec.

Chalupáři: =hra na vesnici

Chalupáři obsazují uvolněný domovní fond vesnice, se zjevnou preferencí starých dochovaných domů. Starou kulturu většinou přijímají, opravují staré domy ve smyslu rekonstrukcí původního stavu, životu na vsi však dávají jiný, romanticky povrchní smysl a snaží se do místní komunity zařadit i kulturně. Raketový nárůst chalupářství úzce souvisí se zkrácením pracovního týdne o volnou sobotu (od roku 1968).

Jejich nároky jsou prakticky totožné jako u obou předcházejících skupin, s tím že jejich snaha po uchování vesnických hodnot a rurálního charakteru se týká pouze staveb a zahrad, k využívání a ochraně okolní krajiny jsou většinou neteční.

Užívají chalupy jako druhé bydlení, na stáří se do nich však často stěhují trvale.

Společné výsledky soužití

Většina akcí těchto skupin obyvatel se koná přímo ve vesnici a na volnou krajinu nemá žádný vliv. Pouze některé aktivity vyžadují i vstup do extravilánu a jsou na něj napojeny vycházkovými trasami. Jako hlavní prostory pro vesnické aktivity je tak možno označit:

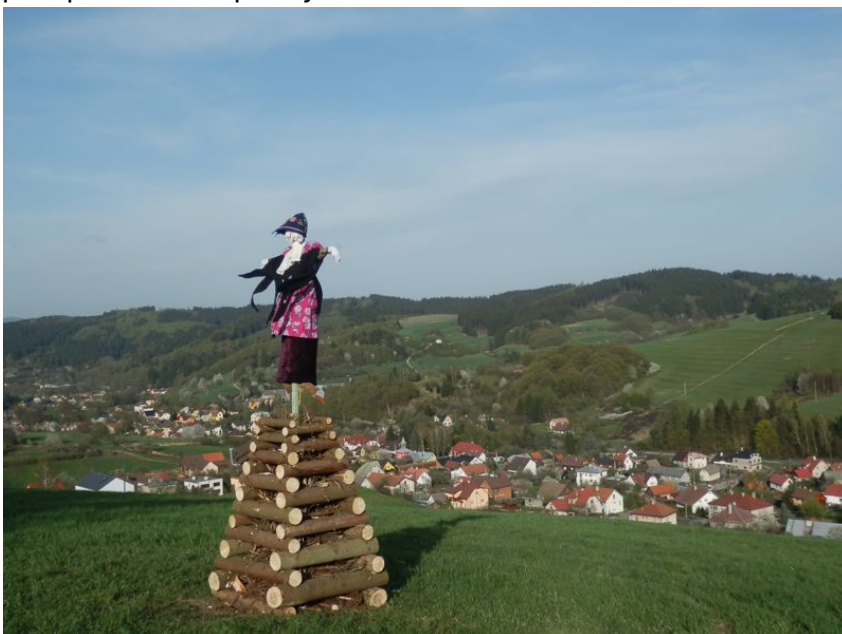
Sportovní areály (pro klasické vesnické sporty stejně jako pro tenis či přírodní posilovny). Zahrnují většinou fotbalové a volejbalové hřiště, v zimě využívané jako kluziště, někdy i tenisové kurty, klubovnu, šatny, občerstvení. V případě že slouží i místní škole je doplněno o atletické dráhy. Optimální je umístění na okraji sídla.

Hodové areály (pro veškeré akce kulturního typu pod širým nebem – od hodů a posvícení, přes prvomájové slavnosti, oslavy památných dnů, dny dětí, dožínky, vinobraní, folklórní slavnosti, výstavy, jarmarky apod.). Zahrnují především taneční parket s místem pro májku a stoly s lavicemi (výhodné je amfiteatrální uspořádání, jako letní divadlo). Časté bývá i kryté pódium pro hudebníky a stánky pro občerstvení. Optimální umístění je na okraji sídla či v rozumné docházkové vzdálenosti, např. u vinných sklepů.

Místo dalekého rozhledu (pálení čarodějnic, svatojánská noc, slunovrat). Jde o pohledově, alespoň z některých směrů, otevřený kopec s mýtinou nahoře a po svahu, protipožárně bezpečný.

Přírodní místo s vodní plochou (benátské noci jako místo pro letní slavnosti spojené s vodou, přírodní koupaliště, kluziště). Ideální je vodní plocha pro koupání (koupací biotop), s pontonem při břehu pro hudbu a tanec.

Vzácnější je jezdecký areál, kdy chov koní může v intravilánu obtěžovat. Základní podmínkou je rovné, dostatečně velké hřiště, se skladem nářadí a navazující ustájení a výběhy

K vidění jsou i cvičná golfová hřiště (prostorově náročný sport v samostatném areálu). Cvičné hřiště může obsahovat pouze 2 jamky a cvičné odpaliště s klubovním zázemím.

Ostatní aktivity jsou plošně nenáročné a probíhají proto přímo v sídle.

Sekulární recordatia – pomníky a památníky v krajině:

Přestože současná drtivá většina nezemědělských obyvatel opustila křesťanské zásady života, některé atributy zůstávají zachovány jako součást pamětihodnosti místního životního prostoru, obdoby upomínek – památníky a pomníky. Pomníky všeho druhu jsou základním nástrojem prezentace významných událostí. Rozhodující pro pomník je tedy především idea, jejíž poselství nese. To určuje jak formu pomníku, tak i jeho umístění. Umístění se odvíjí od dvou přístupů – první se snaží pomník umístit do místa připomínané události (např. Slavkovské bojiště), druhý dává před lokalizací události přednost jejímu obecnému významu a volí tak místa urbanisticky význačná a hojně navštěvovaná (např. socha rudoarmějce na Moravském náměstí). První postup převažuje u lokálních témat, druhý u témat celospolečenských.

Aby se výtvarné dílo (plastika) stalo pomníkem, musí splňovat několik kritérií:

- musí obsahovat poselství určité dané ideje (jinak patří do kategorie „užitná plastika“)
- musí být obecně srozumitelné, běžný občan musí poznat (bez četby nápisů) na co pomník upomíná;
- musí o předmětu upomínky vypovídat věrohodně;
- musí být přiměřeně urbanisticky upřednostněno, podle významu poselství, které nese;
- míra abstrakce pomníků musí odpovídat míře abstraktnosti sdělovaného poselství

pomník markraběte Jošta (14. století), vybaveného anachronickou tatarskou zbrojí a nesmyslnou symbolikou – spíše zjevení z Hvězdných válek, než středověký vladař:

Ideje a skutky na něž je upomínáno, můžeme účelově rozdělit na pomníky:

A. vzorný život osobností – lidé, kteří se svým životem a dílem zasloužili o obec a svět a jsou pro nás svými životy vzory (vědci, umělci, politici a mecenáši) – typ památníku či pomníku, upomínající na konkrétní život konkrétní osoby, často i formou „rodných domků“.

- pomníky panovníků, zejména oblíbeného Josefa II. (většinou zbořeny za I. republiky)
- pomníky vůdcům dělnického revolučního hnutí (Lenin, Stalin, Gottwald, Šverma ... dnes většinou též zbořeny)
- pomníky slavným rodákům (spisovatelé, národní buditelé, výtvarníci atd.)

Musí být logicky realisticky osobní, ve volné krajině se nevyskytují.

B. vzorný čin – oslava konkrétního činu osoby či skupiny osob (jejich celý život však příkladem být nemusí a často ani není). Jde většinou o postoje v klíčových událostech historie (odbojáři, osvoboditelé a spol.).

- pomníky legionářům z obce (většinou zbořené za komunismu)
- pomníky odbojářům a partyzánům

Pomník musí být realistický především v oslavovaném činu, v osobách může být abstraktní – v nezastavěné krajině se vyskytují vzácně (např. pobyt partyzánů).

C. připomínka nevinných obětí válek, teroru, sociálních bouří, moru, ale i dopravních nehod. Jsou poselstvím nespravedlnosti a zbytečného utrpení. Právě zbytečnost obětí a varovnost tohoto faktu odlišuje pomníky od hřbitovů – přirozeného místa uložení zemřelých a vzpomínek na ně.

- památníky hromadných zločinů – Terezín, Lidice, Ležáky, Ploština, Lety u Písku, Jáchymov atd. atd.
- pomníky jmenovitě uvedeným padlým v I. světové válce (často později pragmaticky doplněnými padlými i z války II.)

Pomník či památník tedy musí být symbolem zbytečného a nezaslouženého utrpení – nejběžnější památníky u nás, v obci a někdy i mimo ni (u křižovatek silnic)

D. děkovaná připomínka – upomínka na záchranu, přežití pohrom a významných milníků vývoje. Zahrnuje celou škálu upomínek ukončení různých katastrof, bez konkrétního adresáta díků (např. pomník ukončení Napoleonských válek). Památníky a pomníky osvobození, především Rudou armádou

- památníky válečných operací a válečných vítězství – Ostravská operace, Dukla atd.
- pomníky dělnického revolučního hnutí (dnes často zbořené)

Tento typ památníků snese vysokou míru abstrakce a je často i ve volné krajině, kde navazuje na křesťanská recordatia.

E. připomínky abstraktních idejí a ctností – připomínky – symboly – spravedlnosti, moudrosti, bohatství, humanity, sociální a osvětové činy atd. Od antiky byly ideje znázorňovány alegoriemi příslušných bohů a polobohů, v křesťanství atributy či celými portréty příslušných patronů a přímluvců (svatí), za osvícenství pouze atributy (frygická čapka, Mariana, zednářská symbolika atd.), dnes abstraktní pomníkové atrakce různých bájných bytostí (Radegast na Radhošti ...). Častá je symbolika literárních postav.

- pomníky literárně všeobecně známých a dobře lokalizovatelných povídek a pověstí (pomník Babičky v Ratibořicích, ráda Přemysla Oráče ve Stadicích, celá řada pamětních desek, kde byl viděn J. da Cimrman, Žižkovy duby atd.)
- sochy Spravedlnosti, Svobody, Neznámého vojína atd.

U těchto pomníků je rovněž abstraktní pojetí možné pouze do míry, umožňující poznat o jakou ctnost se jedná.

Pomníky jako nová komunitní recordatia jsou mimo sídla vzácnější, o to více však navštěvovanější. Důležitá je proto dobrá pěší dostupnost a údržba okolí. Jsou významnými atrakcemi na pěších turistických trasách.

K těmto památníkům a pomníkům je i dnes zvykem v příslušném datu konat poutě = pochody a slavnostní shromáždění, většinou s delegacími kdekoho.

Stejně jako u sakrálních upomenutí jsou i zde mimo pomníky komunitní i **pomníčky osobní, rodinné.**

Osobní pomníčky (většinou na tragické události) – individuální recordatia. Jsou většinou u silnic a tratí. Nepřiznané pomníčky na osobní intimní události jsou většinou spjaty s obvyklými vycházkovými místy (populační hájky v polích, zákoutí u rybníků, okolí areálů místních slavností apod.)

Veřejné pomníčky jsou zejména místy tragických nehod blízkých a příhod nás samých – zejména obrázky v místech dopravních nehod a jiných neštěstí =ožívují teritoria

Pomníky a upomenutí vznikají i dnes a budou jistě vznikat i v budoucnu. Je proto třeba si uvědomit těch několik základních pravidel jejich tvarosloví a lokalizace.

Skupinové zájmy místní

Uvnitř vyjmenovaných skupin obecných lze nalézt celou řadu zájmových skupin obyvatel, které preferují některá specifická zařízení v krajině.

Tyto zájmy jsou výrazně spjaty se zkracováním každodenní pracovní doby a prodlužováním času (od 2/2 19. století) na volnočasové aktivity.

V. Agrární romantici – varianta zemědělských skupin, s tím že zde na rozdíl od předchozích dominuje duchovní mystická stránka věci jako součást hledání nových kultů. Většinou mladí nezkušení lidé z měst se snaží o soběstačnost duševní i ekonomickou, v rámci realizace svých romantických životních představ. Základem skupiny je útek od běžné, konzumní, populace (jako kdysi kontemplativní mnišské řády a jejich kláštery) k přírodě – do malé skupiny stejně smýšlejících. Typické je hledání vzorů – archetypů – základů nové existence jednak v návratu k primitivismu – mýtus harmonie přírodních národů, hledání Liviova „aureum saeculum“ (u nás indiánů, nebo Keltů, nebo Tibeťanů), jednak v oživení čarodějnictví, hermetismu a ezoterismu („posvátná geometrie“, magie, kosmické energie a jejich dynamizace apod.).

Hledání komunitních rituálů je založeno na zhmotnění magického myšlení – zásadně odlišných od rituálů běžných – vznikají uzavřené náboženské sekty, navazující na odvěkou lidovou pověřivost. Čarovné děje byly vždy doplňujícím systémem v rámci takzv. lidové zbožnosti. Již od pravěku, byly obávány a často i pronásledovány. Vznik čarodějnictví je spojen s neznalostí skutečných souvislostí – když je neznám pro jistotu věřím v souvislosti, které jsou i velmi povrchní a náhodné (od pátku 13., přes „musím to zaklepat“, vykládání karet, věštění, až po uhranutí).

Trvale udržitelné agrární systémy jsou založeny na zapojení se co nejtěsněji do přírodních ekosystémů – co nejbližší přírodním procesům, bez umělých vstupů,

Přístupy tohoto typu používá Permakulturní, Biodynamické a Makrobiotické zemědělství i Zemědělství mazdaznan.

Důraz na přírodnost těchto staronových přístupů vede k preferenci volné, polopřírodní krajiny a jejího „magického“ uspořádání. Duchovní dimenze do krajiny vstupuje v první řadě jako „místa s velkou kosmickou energií“ (kterou nelze měřit, ale „každý ji přece cítí“), ať pozitivní, tak negativní. To jsou preferovaná místa různých aktivit, zejména sabatů, meditací, i jiných obřadů. Náhradou nedostatku energetických míst mohou být i uměle vytvořené meditační artefakty (plastiky, kamenné či dřevěné skulptury, „keltské“ kříže a jiné), s typickým průhledem na nebe (právě kvůli „kosmickým silám“). Magické kruhy podle některých teorií slouží k ochraně lidí před energiemi zlými. Ty jsou vytvořeny nejlépe z nepřírozně poskládaných přírodních kamenů, nebo z do kruhu vysázených alejí (Cacovické „biocentrum“ v Brně), ale i dočasně označenými kruhy, včetně obilí. Z nedostatku vlastních tradic se tyto rituály často napodobují jiné ustálené pojmy, jako je Křížová cesta, kaple, Boží muka, a pod., se kterými však nemají po věcné stránce nic společného.

Je třeba poznamenat, že východiska představených psychologicko-zemědělských soustav navazují na takzv.

hermetismus či ezoterismus, o kterých známý vědecký spolek Sisyfos, poznamenává: „zabývají se nereálným, nemateriálním a technickými prostředky nebo metodami vědy nepoznatelným světem a neslučují se s kriticko-racionálním přístupem vědy ... Široce je hermetika využívána léčiteli a šarlatány všeho druhu...“.

Ani tento odsudek však nestírá fakt, že tomu věří sice malé ale často vlivné skupiny obyvatel venkova a v krajině tyto své názory razantně projevují.

VI. Lidová myslivost – zájmová organizace dnes s moderní funkcí náhrady velkých vrcholových predátorů v rurální krajině. Výstižná je stará přezdívka „ozbrojení brigádníci“. Lidová honební společenstva přežívají i dnes.

Zájmy myslivosti v krajině jsou totožné se zájmy ochrany přírody jen částečně. Skutečným zájmem je podpora lovných druhů zvířat i na úkor ostatních. Chovně, ale i lovecky jsou tak v krajině omezováni potravní konkurenti zvěře a hlavně (i když zamlčeně, protože je to nezákonné) predátoři lovné zvěře – ať jde o dravce či šelmy.

V zájmu lovné zvěře v krajině myslivci upravují a udržují místa, kde se zvěř shromažďuje (voda, úkryty, rochniště), budováním krmelců, úpravami napajedel, výsadbou remízků pro úkryt a obživu zvěře atd. U těchto míst jsou ovšem důležité i střelecké posedy.

Krmelce a lizy pro zimní příkrm zvěře od minerálů v soli přes lesní plody po seno:

Střelecké posedy různého typu umožňují nejen lepší míření, ale i identifikaci daného jedince:

Přirozeným zájmem myslivců je i rozvoj umělého odchovu nedostatkové lovné zvěře, s reintrodukcí do krajiny. Odchovná zařízení jsou ve větší míře v rukách lovců ve vyhrazených honitbách, jsou však nejnáročnějším zařízením i v honitbách běžných. Jde o:

- voliérový odchov bažantů, který je nejběžnější
- voliérový odchov koroptví, kačen (na vodní ploše, snůškové budky), tetřevovitých (tetřev, tetřívka, jeřábek – zvláště specifické a náročné)
- faremní odchov zajíce (klecový odchov s kotci) či divokého králíka (odchov s kotci)

Důležitá je izolace těchto odchoven od pohybu lidí.

Mimo tyto činnosti se lidoví myslivci často významně podílí na společenském životě vesnic.

VII. Rybaření – organizuje rybářský svaz. Starají se o rybí osádku vodních toků (náhrada za přerušení říčního kontinua, za zničení přírodních trdlišť ale i za intenzivní lov ryb), čistotu a přístupnost břehů toků.

Vzhledem ke stavu našich toků a tlaků na úlovky je dnes důležité umělé zarybňování, se souvisejícími sádkami a chovnými rybníčky.

Důležitým atributem lidového rybaření jsou přístupné, ale klidové břehy toků i nádrží. Prakticky obligátní funkcí vodních toků je vodní ÚSES, kladoucí nároky na přirozenost a nerušenost přírodního prostředí toků.

Pro sportovní rybolov a jeho soutěže jsou zřizovány i vlastní nádrže:

Skupinové zájmy přespolních

Zatímco I. Skupina zájmů je rozhodující pro minulost dávnou i nedávnou, VIII. Skupina představuje hlavní současnost a budoucnost!

VIII. Cestovní ruch

Je rozhodujícím způsobem využívání volného času mimo bydliště. U volného času je třeba odlišovat volný čas potřebný **pro regeneraci tvořivosti** (tempus restitutio creativity = re-kreaci) – jako součást práce a její ekonomiky – jde o alternativní regenerativní činnost po práci a je součástí sekundárního systému.

Oproti tomu stojí **volnočasové aktivity** (otium activities). Vymezení smyslu volného času pochází z období starověkého Řecka. Filozof Aristoteles, chápe volný čas jako

„čas na rozumování, čtení veršů, setkávání se s přáteli a poslouchání hudby, tedy sebezdokonalování“. Nemá tedy nic společného s lenošením a nicneděláním. Tento ideál byl samozřejmě ještě ve starověku atakován i antickým politickým heslem nižších vrstev, definovaným Juvenalisem v I. století po kr. jako **„chléb a hry“** (panem et circensis). Oba póly – Aristotelovský a Juvenalský jsou přítomny v různých proporcích volného času dodnes.

Význam a druh volnočasových aktivit roste logicky s nárůstem volného času – každodenního (menší délka pracovní doby), týdenního (prodlužující se víkend) a sezónního (větší délka dovolené).

Jestli ve středověku každodenní volný čas pro většinu obyvatel neexistoval a měla jej pouze úzká šlechtická vrstva, která jej ale musela využívat především pro nacvičování vojenských dovedností (i např. lovem vysoké zvěře). Volný čas byl pouze o nedělích (52 dnů) a o zasvěcených církevních svátcích (38 dní).

V 15. až 18. století se okruh osob s volným časem postupně rozšířil i na bohaté městské vrstvy, a tak jak se vojenské povinnosti fyzicky přesouvali ze šlechty na profesionální žoldnéře, uvolnil se její volný čas. Byl zprvu šlechtou využíván v aristotelovském duchu (bohatství zámků – zámecké parky a obory, míčovny, knihovny, galerie, sbírky, hudební salony apod.). Běžné byly individuální poznávací („kavalírské“.) cesty mládeže do středomoří, později po celém světě.

Osvícenství přineslo další významné změny volného času – rolníci přišli o zasvěcené církevní svátky, patriciát a průmyslníci ve městech se naopak připojili ke šlechtě.

V 19. stol. nastaly velké změny ve volném času a ten mají i střední vrstvy (na cca 14% celkové doby), umožněné ekonomickou nadstavbou. Aristotelovský duch otia zůstal znakem aristokracie a jejich napodobitelů. V průběhu století však docházelo k úřednímu omezení pracovní doby na 12 (Anglie 1833), později i 10 hodin (1847) a tomu odpovídající každodenní volno, objevují se i první dovolené státních zaměstnanců – až 6 dní v roce.

Toto uvolnění přineslo poprvé problém nižších vrstev „jak zabít čas“ v duchu Juvenalském.

T. G. Masaryk v souvislosti s volným časem za časté připomíná, že a jak „bojoval za osmihodinovou pracovní dobu“, ale málo se ví, kde viděl hlavní problém tohoto velkého zápasu. Tedy: „Čím kratší práce denně, tím větší prázdně. A pak nastává problém, ne jak nejlépe pracovat, ale jak nejlépe využít prázdně. A to je vlastně hlavní problém. Jak pracovat, to více méně každý poměrně snadno si zodpoví; ale co má dělat, když nepracuje? Všecko zlo společenské pochodí právě z prázdně, to jest z neumění zacházet s prázdní... Většina lidí neví, co má v neděli dělat, jak má volný čas, jak se říká, zabít. Tedy problém osmihodinové doby práce je nesmírně důležitým problémem mravním a sociálním“ (1900).

Vedle volnočasových aktivit v místě bydliště (viz. IV. Nezemědělské obyvatelstvo venkova) je zvykem měnit prostředí a zabavení hledat jinde, což stojí na počátku trampingu a turistiky.

Až 20. století přináší další a podstatné změny. Zkracuje se pracovní doba až na dnešních 8 hod., od r. 1968 (u nás) je zavedena volná sobota, od r. 1926 je prodlužována dovolená – od 3 týdnů, po dnešní 4, ale i 5.

Volný čas (cca 10 % celkového času) se pomalu z doby pro rozvoj osobnosti mění v dobu pro pasivní zábavu – krácení dlouhé chvíle = kratochvíle.

Volný čas v té době mají i středí a nižší vrstvy, ale stále se odehrává v kognitivní zóně rozvíjení osobnosti – výlety do okolí, značené turistické cesty

Od 30. let je volnočas, zejména víkendový a roční natolik rozsáhlý, že se stává předmětem podnikání. Jeho typickým slohem je romantismus a období historických slohů, tedy nostalgická hra na starobylost.

Je však stále více znát nižší vzdělanost nejširších vrstev, která vede k odmítání aristotelovského modelu a příklon ke zcela konzumním kratochvílím modelu juvenalského.

Tato doba víkendová a roční se stává „surovinou“ pro podnikání = cestovní ruch, odvětví podnikání začíná pomocí reklamy diktovat masové atraktivy a způsoby jejich naplňování.

Podstatou cestovního ruchu je volnočasová změna prostředí. Změna prostředí se zprvu uplatňovala:

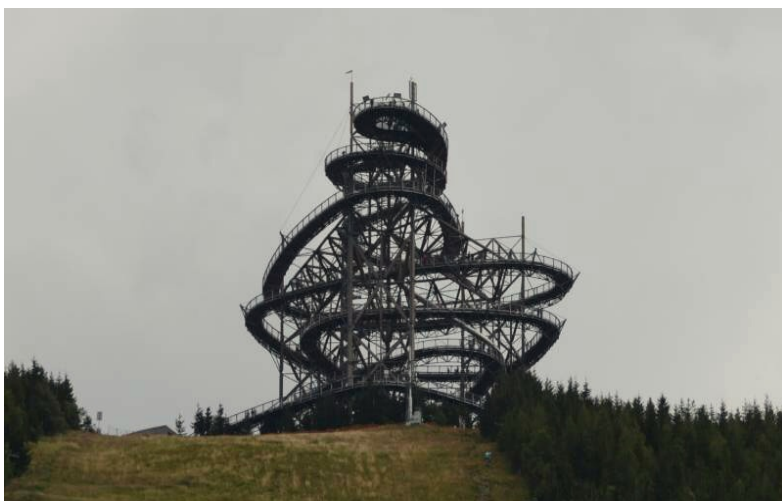
- jednodenními výlety do okolí (výletní hospody) = značené turistické cesty (viz dále XII.),
- pro chudší pak tuzemské letní byty (prázdninové pobyty na venkově) a pro nejchudší první tramping
- pro bohatší sezónními pobyty u moře (Riviéra, Opatia atd.),
- pobyty v našich vysokých horách (pensiony, ubytovny),
- pobyty v mondénních lázních

Stále šlo o individuální činnost, i ta však již byla pro místní ekonomicky přínosná.

Od poloviny minulého století po sametovou revoluci – podíl volného času prudce roste a tvoří cca 20 % celkového.

Doba recentní – V současnosti se podíl volnočasu dále zvětšuje a rozvíjí se celosvětový cestovní ruch. Juvenalské, konzumní pojetí volného času již silně převažuje, a i naše krajina se postupně z prostoru pro život místních a pro obdiv a poučení přespolních mění v exploataci pro hry a jejich konzumní disneylandovské kulisy. Základem CR jsou atrakce přírodní či umělé, nové či staré, hmotné či organizační, využívané pro zvýšení návštěvnosti. Drtivá většina naší populace (mimo absolventy gymnázií) žije celý život ze znalostí dějepisu, geografie či filosofie na úrovni devátých tříd základní školy a těmito znalostmi poměřuje náš složitý svět.

Volnočasové aktivity se mimo bydliště přesouvají přes turistiku (viz. dále IX:), zcela do oblasti cestovního ruchu.

Šílený lunapark na vrcholku nad Dolní Moravou – krajina pro CR

Dvě cesty cestovního ruchu:

Odvíjí se od uvedeného psychologického schématu subjektivního a objektivního teritoria.

- **konzumní. invazivní** (spotřební, subjektivní, juvenálská) – jedu za svou představou reality (všude chci své prostředí) = rekreační průmysl, založený na principu, že platící má vše, co si představuje na daném místě. Navazuje na antické chléb a hry. Vede to v důsledku k vytváření virtuální reality „jako“ (rekreační střediska v Sinajské poušti, rákosové slunečníky u řeckého moře, Las Vegas, Dubaj, Prato atd.). Tato zařízení mohou být ve skutečnosti kdekoliv (i za rohem bydliště), zcela odděleně od skutečného světa (viz. např. aquaparky, disneylandy, country městečka atd.). Ty do volné krajiny fakticky nepatří. Princip předvádění představ účastníku a účelová prezentace faktů vede k výrobě atrakcí aktivních (herní areály) i pasivních (prezentace exponátů = „naučné stezky“, prohlídkové trasy, rozhledny ...). Provoz i výroba atrakcí vede k pronikání těchto zájmů do krajiny (často nejatraktivnějších), která mění a devastují – i **CR požírá své krajiny** – svou agresivní intenzitou je postupně degraduje (italská i francouzská Riviéra, Provence, Benátky, u nás Vranovská a Novomlýnská přehrada, Pálava, Lednicko-valticko, Královská cesta v Praze atd.)

- **kognitivní, přizpůsobující** (poznávací, objektivní) – jedu poznat novou realitu (jsem jak myška a všímám si chování místních) = dnes stále více žádané. Navazuje na aristotelské pojetí. Dobrodružné typy se toulají po světě, často v nebezpečných oblastech, usedlé typy volí opět zejména formu tematických zájezdů hromadných i individuálních (gastronomie, památky, příroda atd.), i tento typ CR penetrací domorodců cizími znamená nebezpečí pro venkov ztrátou identity.

Cestovní ruch (CR) je tedy ve skutečnosti ekonomické odvětví využívající psychosociálně atraktivitu krajiny za účelem dosažení zisku

- Organizovaný CR – je velký byznys – cestovní kanceláře se zmocňují všeho a vše organizují. Je ekonomicky velmi výnosné (živí celé státy), snahy využít všeho na maximum ale často vede k zmíněné devastaci krajiny – např. Riviéra je dnes natolik přelidněná, že se praví boháči odstěhovali jinam.
- Individuální CR – je obtížný i když i pro něj jsou organizovány výnosné služby (kampy, občerstvení, atrakce atd.)

S nárůstem masového CR se v mnoha populárních destinacích objevují **anti-turistické nálady** a silící protesty proti hordám návštěvníků, kteří se stávají spíše příkořím než vítanými návštěvníky.

Jedním z nejvíce výrazných protestů byla protestní akce nazvaná „Tourists go home“ (turisté jděte domů), která se konala v roce 2014 ve Španělsku. Nápis „Tourists go home“ se objevil například i v Benátkách nebo na Malorce, které také patří mezi turisty přeplněné destinace. Mezi další země čelící příliš velkému náporu turistů patří např. Japonsko a Filipíny. Negativa turismu jsou spojována také s estetikou. V turistických destinacích se objevují nešvary v podobě nevkusné křiklavé reklamy, která se snaží nalákat turisty, aniž by byla brána v potaz estetika prostředí, ve kterém se reklama nachází. Tím je také přispíváno k problematice vizuálního smogu. Tyto praktiky pohoršují především obyvatele památkových zón a historických center. Příkladem z domácího prostředí je dlouhodobá diskuze rozhořčených obyvatel Prahy, kterým se nelíbí prezentace turistických obchodů s nekvalitním zbožím a službami, které svou reklamou nerespektují historické jádro města. Příkladem, který se stal symbolem této problematiky je provozovatel thajských masáží, používající křiklavé reklamy na fasádách historických domů. Problematika v roce 2020 vyústila peticí signatářů třech desítek občanských spolků, které po vedení Prahy požadují mimo jiné regulaci přebujelého a nekvalitního turismu, který je na úkor běžných služeb pro občany města a nereprezentuje Prahu ani ČR.

Do krajiny potřeby cestovního ruchu vstupují jako soubor zvláště atraktivních míst po cestě cílových návštěvníků a přístupových cest k nim. Váží se na ně další odvětví hospodářství jako je ubytování, stravování, kultura, sport a obchod. Fakticky jde tedy o komerční činnost, využívající krajinu jako svůj zdroj.

Významnost potenciálů cestovního ruchu u nás

Světový cestovní ruch

Rozhodující cílové destinace na celosvětové úrovni jsou ve velehorách, a naopak u teplých mořích, což u nás není. Proto je náš cestovní ruch mimo několika výjimečných destinací (lázeňství) pouze přeshraničního, regionálního či lokálního významu.

Přeshraniční cestovní ruch

Na přeshraniční, národní úrovni mezi největší lákadla cestovního ruchu v ČR patří historické památky (zejména památky na seznamu kulturního dědictví UNESCO), lázně, zimní sportoviště a přírodní památky. CR je momentálně velkou módou, i když zisky pro místní populaci jsou ve skutečnosti malé (proto se investice do něj u nás platí často z unijních peněz).

Atrakce CR:

-Kulturně-historické památky: (hrady, zámky, památková města, kostely, skanzeny, muzejní expozice)

Mají u nás největší význam. Jejich využití cestovním ruchem je dáno zvláštností, uměleckou a historickou hodnotou. Velký význam mají jen ty nejcennější a nejproslulejší, ostatní fungují jako doplňující atraktivity. Je paradoxem, že k nejpřitažlivějším patří často napodobeniny historických slohů (často přestavěných podle dobové módy), mnohem méně skutečných historických staveb i moderní architektury. Předmětem zájmu je také jejich sochařská, malířská a řezbářská výzdoba. Modernizace dopravy umožnila rozšířit dostupnost těchto památek.

-Kulturní zařízení, kulturní a jiné akce: (kulturní zařízení – obrazárny, areály slavností, festivaly, kongresy)

Kulturní zařízení tvoří soubor atraktivit, většina z nich vystupuje jako doplněk jiných památek. Pro mnohá kulturní zařízení je typický bodový – střediskový charakter rozmístění. Největší význam pro cestovní ruch mají muzea a galerie různých kategorií více či méně specializovaných. Význam některých měst znásobují divadelní a operní představení. Velký zájem je o různé festivaly – hudební, dramatické, folklorní a jiné - Pražské jaro (květen–červen) a mnoho jiných.

-Sportovní a zábavní zařízení a akce (motokrosy, cyklokrosy, ski-areály= sjezdovky)

V souvislosti s masovou účastí obyvatelstva na podnicích tohoto druhu roste i význam těchto zařízení v cestovním ruchu. Počet diváků je mnohonásobně vyšší než počet těch, kteří se zajímají o náročnější formy společenského vyžití, proto zařízení, která jsou budovaná pro tyto účely dosahují mnohdy kolosálních rozměrů. Regionální mistrovství různých sportů soustřeďují do míst konání velký počet diváků. Řadí se k nim i tradiční karnevaly a další lidové slavnosti. V cestovním ruchu si své místo udržují také různé zábavní parky.

-Přírodní atrakce: (kaňony, skalní města, brány, rašeliniště, skalní stepi, mokřady, vzácné atraktivní druhy)

Jde o památky přírodního charakteru jak živé, tak neživé. Platí zde opět pravidlo figury a pozadí (matrice a singularita), přičemž atrakcemi jsou jen figury zvláště nápadné. Z hlediska využití pro cestovní ruch je pochopitelná snaha všechny atraktivity zpřístupnit a prezentovat jako ZOO a bot. zahrada, nebo alespoň jako safari. To se děje zejména formou naučných stezek, jejichž síť a komfort vybavení má snahu neustále atakovat i nejcennější přírodní prostředí (pronikají i do I. zón Národních parků, které i dle zákona mají nejvyšší ochranu a jsou bezzásahové), která tak existenčně ohrožují.

-Umělé atrakce: (lázeňství, chovatelské výstavy, přehlídky vín, trnkobraní, krajových specialit apod.).

Jsou fakticky vytvářeny uměle navýšenou nabídkou služeb a tradičních areálů

Místní cestovní ruch

Na místní úrovni jsou pro hlavní atrakce doprovodnými zajímavostmi „po cestě“ (místní expozice, památky, slavnosti, výhledy atd.). Tato úroveň je v krajině obligátní:

- místní kulturní památky a pomníky, v parcích salety, napodobeniny zřícenin
- zařízení agroturistiky – navazuje na dřívější letní byty
- módní euro-rozhledny, pozorovatelný přírody,
- legendy, pohádky a spermoni – i zde průnik konzumních atrakcí – pro burany – předstírané atrakce (pseudohistorické expozice a představení), „faktické“ příběhy = urážka vzdělance

Věcně jde v rurální krajině v cestovním ruchu o výstavbu:

- specifických shromažďovacích zařízení = plochy (koncertní amfiteátry, taneční plochy ve volné krajině) s hlavním problémem obrovských jednorázových koncentrací v dopravě, parkování, hygieně apod.:

- specifických atrakcí (lázně, aquaparky i přírodní koupaliště, hippoareály,):

- úcelových sportovních areálů (crossy, hromadné běhy a pochody, silniční závody), kde opět vyvstává problematika dopravy, ale i ochrany základních hodnot rurální krajiny. Měly by být směřovány do již poškozených krajín (např. po těžbě)

- country městečka – představení = hra na Ameriku, i zde koncentrace návštěvníků klade enormní požadavky na dopravu:

- golfová hřiště – jde prakticky o rozsáhlé segmenty krajiny, uměle (ale často zbytečně) předváděných podle golfistických stereotypů (u nás mimo sesuvy uměle vlnitého terénu, nepřirozených napodobenin pískovišť, tarasů, jezírek atd.). Golf přitom vznikl v běžné polopřírodní krajině skotského pobřeží. Podstatě golfu přitom mohou plně vyhovovat i naše běžná krajinná utváření.

dva typy golfových hřišť: typ „links“ (původním prototypem jsou vřesoviště na východním skotském pobřeží)

typ „park lands“ (parková krajina) anglické pastevecké krajiny, ale i naše záhumenicové plužiny

- areály zimních sportů (skiareály) – mimo velehory zcela konzumní, snaha po kapacitách a celoročním výnosu – obrovské problémy s terénem, vodou, příjezdy a parkovišti
- zařízení služeb (ubytovny, výletní restaurace, půjčovny a servisy, parkoviště) jde o pobytová zařízení v dosahu hlavních atrakcí. Ubytování je rozhodující u pobytových atrakcí, dopravní služby jsou naopak zásadním problémem při jednorázových, ale masivních akcích

Zařízení cestovního ruchu a jejich nároky na krajinu jsou výrazně individuální a je potřeba na ně reagovat od místa k místu. Lokalizace se týká cílových atrakcí i atrakcí podle scénáře širších cest. Velká část atrakcí se odehrává ve městech a do rurální krajiny nezasahují.

Rozhodující u atrakcí CR a jejich využívání je jejich kompatibilita s hodnotami dané krajiny!

IX. Turisté (tour = cesta, cestování, cestovatel, poutník) **Turistiku je třeba odlišovat od destinací CR.** Na rozdíl od CR je u turistiky **cílem pohyb sám**, tedy putování.

Jde o pohyb po výběrových značených stezkách, včetně naučných. Její kořeny tkví ve středověkých poutích. Turistika je ale dnes zaměřována za cestovní ruch a pro její aktivity se nově používá označení outdoorové (mimo dveří) aktivity. Dříve hlavně turistika pěší a na koni, dnes i na kole, po vodě. Jejich nároky v krajině jsou tedy velmi různé. Liší se i rychlostí pohybu (a tím měřítko vnímání krajiny).

- Pěší turistika (rychlost cca 5 km/h), značené turistické cesty (Klub českých turistů – od r. 1874 Slovensko), pohodlné pěšiny, kde není jiný provoz (hlavně ne cyklo), úkryt před deštěm,

- Cykloturistika a kolečkové nosiče vůbec (rychlost cca 18 km/h) je ve střetu s pěšáky, a proto vyžaduje vlastní cyklostezky, lépe širší trasy (on-lineisté), etapovité odpočívky na klíčových pohledových bodech – cyklista se za jízdy nemůže příliš kochat.

- Hypoturistika (rychlost cca 15 km/h) = speciální měkčí povrchy cest pro kopyta a mimo rušivý provoz (splašení koně) – od pohodlných, klidných stezek po crossové trasy

- Vodní turistika (plavba cca 5 km/h ale i 20) závisí na kontinuu řeky (vyčištěný tok od větví, bezpečné splavy), přístupné břehy a tábořiště u vody

- Skituristika – běžkařské trasy

Na rozhraní turistiky a cestovního ruchu je paragliding a horolezectví

Nároky turistů na krajinu lze rozdělit na:

- cílové atrakce – pamětihodnosti, hospody, tábořiště, odpočívadla – izochrona max. 1 h = cca 5 km, (obdobně jako poutní upomenutí), nejlépe cílová výletní hospoda

- charakteristiky cesty samy – stín a výhledy, úkryty před počasím (altány, odpočívka), pestrost prostředí (do 400 m nový podnět!) a intimní interiérové měřítko

- širší krajinný prostor jímž prochází – preference přírodě blízkých habitatů – krajiny lesní a lesoplní, komponované přírodní výhledy

Turistika je i hromadně organizována (Svaz českých turistů) starající se o ubytovny a útulny stejně jako o unikátní značení turistických cest.

Poznávání krajiny může být i tematicky připraveno – tematické stezky (víno, pivo ...M. Kudeřiková), naučné stezky (památky a příroda), sportovní pochody (Klausovo Praha – Prštice) atd. Umělé atrakce – smrt čochtanům a spermonům!!

X. Chataři, zahrádkáři

Dva zdroje:

1. chataři - „druhé bydlení“ – seberealizace obyvatel z paneláků, únik před soc. kontrolou. Vzniklo vývojem z trampských osad se stárnoucím osazenstvem. Ani jedna skupina těchto přespolních se nezapojuje do vsi a je pro ni většinou zátěž (služby). Osady jsou prvně izolované, skryté i v lesích, potom na okrajích a „zbytkových“ plochách až po vznik kobercovek – strašná architektura a předzahrádky, problém s dopravou a sítěmi, opět požívá svou krajinu:

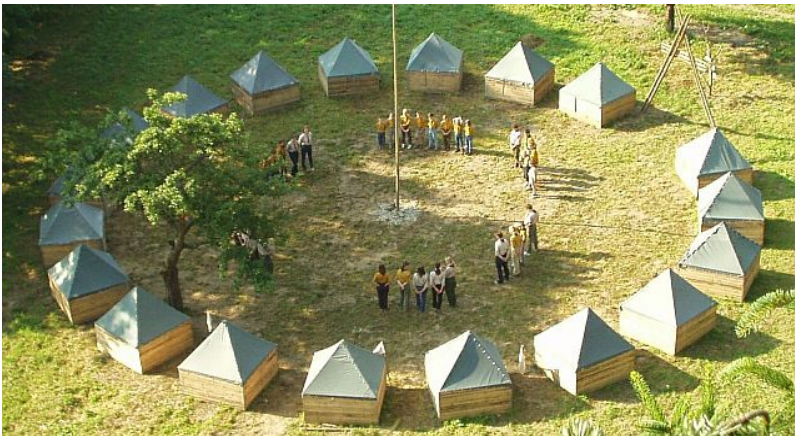

2. zahrádkáři - „náhrada rodinného domku“ v jednodenním dosahu, součást suburbanizace. Malé zahrádky s chatičkami („na nářadí“) - touha po půdě a seberealizaci dle hesla udělej si sám. Vzniká tak neprofesionální, nedostatková architektura – je ale někdy půvabná.

Hlavní problém všeho jsou vedle exponovaných staveb okrasné zahrádky s exoty ve volné krajině!

XI. Tábornictví, tramping

Počátky **tábornictví** lze hledat ve skautském hnutí I. republiky. Skauting se zaměřuje na „pobyt v přírodě, do jejíchž přírodních zákonů chce pronikat a být jejím důvěrným znalcem a ochráncem. Přírodou však není jen les a volnost, ale i člověk a vše krásné, co vytvořil“. Skauting na sebe postupně vzal podobu od samostatných skautských táborů, přes organizaci Junáka a později centrálně organizovaných táborů Pionýra. Původně byly tábory vyvrcholením celoroční činnosti skautů.

- svépomocné tábory skautů (Seton, Foglar – Junák a spol) – příroda a zálesácké dovednosti

Později se staly alternativním pobytem dětí o prázdninách, některými oblíbených, jinými zatracovaných.

- dětské prázdninové tábory – často odložiště dětí

Trampeké hnutí je primárně založeno na přátelství či kamarádství, přirozeném humanismu, elementární úctě k druhému člověku, lásce a úctě k přírodě, jakož i na úctě ke svobodě každého člověka. Základy byly vytvořeny nedělními výlety, zejména dělnické mládeže z měst, romanticky rozvíjející

hru na Divoký západ (odtud i pojmenování). Tramping postupně vytvořil zcela nezávislé skupiny trampských osad dospělých.

Ti si vytvořili vlastní svébytnou přírodní „zálesáckou“ (country) kulturu (chaty trampského výtvarného typu – přírodní, neopracované materiály – dřevo kulatina, přirozené tvary kamení – i polozemnice, totemy apod.), skrytě odvozenou od romantických představ o severoamerické divočině a zálesáckém životě v ní.

trampské (skautské) osady – trvalá tábořiště trampů, většinou postaveno na černo, později v majetku Nejčistší formou trampinku je táboření „pod širákem“, jen někdy využívající pobytová tábořiště. příležitostně využívána i ostatními.

tábořiště v lese

XII. Lovci ve vyhrazených honitbách – pronájem honiteb elitním soukromým subjektům, za kterou stojí hra na feudály. Vedle pronajatých honiteb jsou hlavními zařízeními vyhrazené honitby obor a bažantnic, tedy lesy zvláštního určení s preferencí intenzivního chovu a lovu zvěře. Součástí těchto zařízení jsou vedle režimu využívání,

většinou silně poškozujícího přírodu (přezvěření) i různé stavby – oplocení, krmelce, posedy, paseky s políčky pro příkrm zvěře a plodonosné dřeviny. Do nich platí v určitá období úplný zákaz vstupu. Významným atributem těchto honiteb je často lovecká chata, sloužící i ubytování klientů a návštěv.

XIII. Sběratelé lesních plodů a přírodnin

Sběr lesních plodů a hub je národním sportem a je chápán jako „užitečný“ pohyb v přírodě mimo bydliště, velkým problémem je přístupnost lesů automobilům, vyžadující záchytná parkoviště.

K sběru je ale třeba přiřadit i daleko menší skupiny sběratelů jiných přírodnin (polodrahokamy, horniny, zkameněliny, samorosty, archeologické artefakty, poklady atd.). Zde je podmínkou vhodné geologické uspořádání. a jeho přístupnost (lomy, výsypky, obnažená půda po deštích atd.). Tyto sběry, zejména přírodnin a hledání pokladů detektory kovů, jsou ovšem výrazně omezeny zákony o ochraně přírody a kulturních památek.

Zvláštním, novým odvětvím je geocaching. Základem sběratelství je přístupná krajina.

XIV. Ochrannářské a okrašlovací spolky

Jsou organizovány formou neziskových nevládních organizací a zejména:

- pečují o přírodně cenná území (např. vypásání kozami)
- snaží se o zachování druhového bohatství živočichů a rostlin na území České republiky (např. ruční sečení karpatských květnatých luk)
- pečují o zraněné a jinak handicapované živočichy (např. záchranné stanice)
- provádí přírodovědné průzkumy a mapování (např. sčítání ptáků)
- pracují s děťmi a mládeží, vzdělávají a provádí osvětu veřejnosti (stanice mladých přírodovědců apod.)
- účastní se rozhodování ve správních řízeních (např. Ekologický právní servis – hlídají zákonnost činnosti správních orgánů)
- podílí se na ochraně kulturních památek (např. zájmové spolky archeologické, hradní apod.)
- obnovují a udržují rozptýlenou vegetaci v krajině (např. okrašlovací spolky)

Formy práce jsou velmi různorodé, od Národního programu pozemkových spolků (vlastnících cenné části krajiny), přes program Ochrana biodiverzity, Národní síť záchranných stanic, Národní program Ekocentra ČSOP, kampaň Živá zahrada, kampaň Setkání s přírodou až po oddíly Mladých ochránců přírody. Nahrazují často v krajině management chráněných území, čistí a zkrášlují krajinu. Jejich zaměření je však velmi široké a občansky angažované, zcela brigádnické.

Spolky se postupně rozvíjejí a budují si klubovny, ubytovny a tábořiště, záchranné stanice přírodních druhů, pěstírny ohrožených druhů rostlin. Patří sem případně i pomístní útulky domácích zvířat

Významné jsou **vlastněné pozemky a ochranná opatření na nich** (migrační trasy apod.)

Nejznámější spolek je hnutí Brontosaurus

